

„עונש“ נקלט בחברה הישראלית לא כאמצעי של נקמה, אלא כאמצעי של החזרה למוטב. אל תוך סיפורו של אנוש, שמתוך סיבות שונות אינו סיפור מלא. הוכנסו מספר קטעים מערכתיים. הכתובים בגוף שלישי, להשלמת התמונה הכללית של השתלשלות המאורעות.

הצורך להחזיר את העבריין לחברה והצורך של החברה להגן על עצמה — הם שני צרכים הנוגדים לא פעם זה את זה, ודרך הביניים עדינה ומחייבת שיקול אחראי ונבון. במקרהו של אנוש שטמפפר נראה כי נמצאה דרך כזאת. המהווה תעודת-כבוד לבגרות החברה הישראלית.

סקרופה היה הנהג. אנוש הרגיש מתחת לכבודו לעבוד במקצוע זה.

כעבור ימים מספר עצרה המשטרה כחשוד בהשתתפות בשוד דוקא את האיש, שהיה צריך להשתתף בו, והתחרט ברגע האחרון. כששוחרר, הועלתה ההצעה שכל אחד יפצה אותו בסכום של 300 ל"י. אנוש וסקרופה סרבו. אנוש מכר את חלקו במונית לסקרופה, קיבל את הכסף חזרה בתש"ו ומיום חדשים. בניגוד למה שפורסם בעתונות לא היה כל קשר בין התאבדות אביו של אנוש בשנת 1956, למעשה השוד.

★ ★ ★

כשדון בתת-ההכרה

א הרי השוד עמדתו בפני הבעיה: מה לעשות? המשפט בענין טביעת מסדה, שעמד להתקיים, הפחיד אותי פחות מהשאלה מה יהיה עמי כעת. כתוצאה מכך החלטתי ללמוד, לקנות איזו שהיא אחיזה בעולם של מציאות. עברתי לירושלים וניסיתי ללמוד לקראת בחינות הבגרות.

ואז, באיזה שהוא מקום בתוכי, רחוק מהתנהגותי וידיעתי ההכרתית, נוכחתי שאין לי הכח לעשות משהו נגד „המה יהיה עמי?“ באיזה שהוא מקום בתת-הכרתי ידעתי על כשלונותי.

לכאורה, הייתי צריך להיות מאושר. הייתי קם בבוקר כאדם בלי בעיות, שאינו צריך לדאוג לפרנסתו. כל מה שהייתי צריך לעשות הוא ללכת לשבת בניצן. לא פעם חשבתי מה הטעם בחיים אלה, ובכל זאת המשכתי ללכת לשם.

וכך קרה שהגעתי אל האנליזה, אחרי שהכרתי את הפסיכור, לוג, ד"ר רודי. את אשר קרה בתוכי בתקופת האנליזה, אינני חושב שאוכל להעלות על הנייר, אולם מה שקרה בחיי יומיום היה נסיון לעשות דברים קטנים ופרודוקטיביים, כמו לקבל עבודה ולהחזיק בה יותר משבוע-שבועיים, לנסות לקשור קשר עם נערה ולהרגיש גם חברות ולקרוא ספר עד הסוף.

תחילה הצלחתי מעט מאוד. אולם עם הזמן הלכו הצלחותי וגדלו. זה קרה משום שבכאבי גדול, למדתי לחתור על שאיפותי הגדולות והבלתי-מציאותיות להשגת מטרות גדולות מדי. כאשר לראשונה עלה בידי לעבוד בתור פועל בבית חרושת למברשות (אמנם סיפורי שאני מנהל שם) ולהחזיק מעמד בעבודה זו, זה היה אמנם הישג קטן, אולם הוא בישר את ראשית המהפכה הפנימית שאירעה בי — שהיט כמתי להיות פועל במקום להיות קצין או מנהל.

המאבק האמיתי התחולל באמת, כאשר הייתי צריך ללכת לקורס קצינים, על מנת לשמור על דרגת הסרן שלי. עמדתו בפני שאלה פשוטה. הייתי סרן בצבא. יכולתי לומר תמיד שהייתי סרן, ומאחר שלא הייתי איש צבא באותה תקופה, לא היה זה משנה מה היא דרגתי באותו זמן. אף על פי כן הסכמתי לעבור קורס קצינים, רק כדי לזכות בסיכה שמקבל כל סגן-משנה. הייתי מוכן לזה מפני שידעתי שכאן המקום להוכיח שדרגתי באמת מגיעה לי, ולא קיבלתי אותה רק בגלל ההיסטוריה של המדינה.

היתה זו הפעם הראשונה שהדלויה התמודדה עם המציאות האמיתית — והמציאות היא שקבעה. היא קבעה עד כדי כך, שאחרי שרות לאומי קצר, הסכמתי לקבל עבודה כמדריך במוסד, לעבוד בלילות ולנסות לעשות בפעם הראשונה את תעודת הבגרות.

העבודה היתה קשה. ששה ערבים בשבוע הייתי סגור במוסד. ביום עסקתי בלימודים, ובאותו זמן הייתי צריך לעמוד פנים אל פנים מול האני האמיתי שלי — לא כמפקד אניה, לא כבינומסמן ולא כשודר, אלא כמדריך בשכר של 130 ל"י לחודש.

אולם כשהצלחתי בשלוש בחינות הבגרות הראשונות, ובידי היתה כבר מחצית תעודת-הבגרות, היה לי אולי בפעם הראשונה ערך, שידעתי שהוא אמיתי. חצי תעודה זו היתה שווה לי יותר מדרגת הסרן שקיבלתי ללא קורס קצינים, או מהפיקוד על אניה במלחמת העצמאות. ידעתי שהתעודה היא אמיתית ושהיא הגיעה לי. אחרי שהשגתי את תעודת הבגרות היה הצעד ההגיוני הבא, המשך הלימודים באוניברסיטה, מתוך מאבק עם עצמי הפכה הפסיכולוגיה למרכז ענייני, ולכן החלטתי ללמוד מקצוע זה. הבחנתי שהפסיכור, לוגיה אינה אמצעי-לכת, אלא אמצעי לשרות, בין אם אני מדריך או מנהל, ושאיני יכול באמצעותה לשרת כל נער חקוק לכך, או כל אדם אחר שאני יכול לשרתו.

היום אני יודע שאני אדם חדש. מאז הבנתי את סיבת התאונות שהיו באות עלי בזו אחר זו על החוף ועל הים. שוב אני מעורב בתאונה. מאז 1954 לא אירעה לי כל תאונה. ברור שיכול לקרות לי אסון כמו לכל אדם אחר — אולם אין זה אסון הנובע מתוך דחף שבתת-ההכרה. אינני מתחשב לעברי, אך אני יודע את מצבי ומסוגל להתגונן. אני בעל משפחה ועמיתים — מנהל מוסד וסטודנט — אדם שעבר את כל הדרך מהצד האחד של המתרס החברתי אל הצד השני.

פתרון. „כסף אפשר להשיג“ אמר לי, „רק תחכה כמה ימים ותהיה תכנית.“

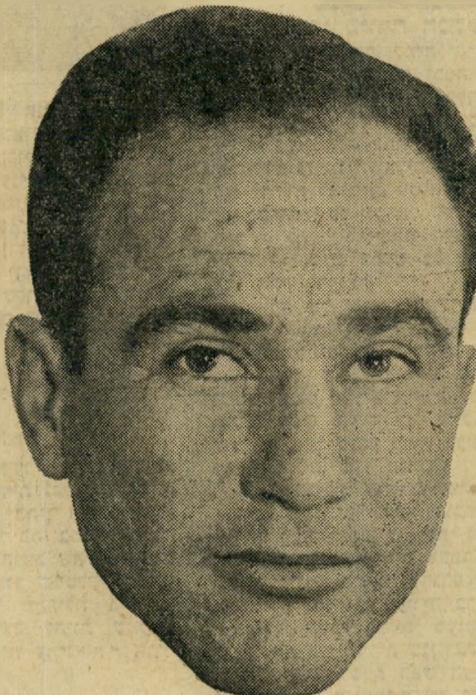
כשיצאתי מהמכונית ליד ביתי, יצאתי בקלות. נדמה היה לי שבשמים המעוננים מעלי נקרע איוה קרע בענן.

★ ★ ★

מיפגש אחר-הצות

ב אחת השיחות ברחוב, דנו בתכנית לעלות על אניה ולהגיע לאיטליה או לצרפת ושם לברוח מהאניה. נוכל לעלות על האניה כעובדים, יחד או כל אחד לחוד. ניפגש בחוף-לארץ, וכל העולם יהיה לפנינו. שם נוכל להיות מה שנרצה — בעלי ספינת-טיול, אנשים אחרים ממה שהיינו בחדר.

לפנות ערב שמעתי בביתי את הצפצוף שהכרתי ויצאתי

יצחק סקרופה

החוצה. ואז התגלגלו הדברים במהירות מפתיעה...

★ ★ ★

אנוש צורף לחבורת מבצע השוד לגמרי במקרה, מבלי שהשתתף בתכנונו. הוא נקרא למלא את מקומו של אדם אחר, שהיה צריך להשתתף בשוד והתחרט ברגע האחרון. אדם אחר בחבורה היה יצחק סקרופה, המכונה יצחק הצייד. שאר המשתתפים, מחוץ לאנוש, ביצעו זמן קצר לפני כן שוד נסיוני בבנק בכפר-שמריהו, שדול כסף ותכשיטים („חימום הקנה“ — כהכנה לשוד גדול יותר). את השיטה למדו מסרטי קולנוע. החפגש בין החבורה נקבע לשעת חצות בבית-קפה בהדר הכרמל.

אנוש היה שם. לקחו אותו בגיפ סנסע בכביש העמק דרך שריד עד למרגלות תל מנודה. שם חיכו לבוא הבוקר. הם היו מזוינים בטומיגאן ובשני אקדחים. האקדחים היו ננובים. הטומיגאן נרכש מאדם, שהיגו בינתיים לארצות-הברית, לא היה שם חמש ל"י. בבווקר טענו דרך כביש הסרגל לבנק בעפולה. הם היו לבושים סרבלים צבאיים ומרוחים בשפמים מצוירים. אנוש אחז בטומיגאן, השניים האחרים באקדחים. אנוש היה נרגש מאוד, רעד כל הזמן, אמר לאנשים שהיו בבנק והועמדו אל הקיר: „אל תפתחו! אל תפתחו!“

אחרי שלקחו חבילת כסף בת עשרת אלפים ל"י, והזהירו את אנשי הבנק לא לזוז, קפצו לגיפ. אשה אחת זרקה עליהם טפל. הם מיהרו דרך כביש הסרגל. שום מחסומים לא היו ברדך. ליד אום אלפנטס טעה הגיפ מהדרך, דהר בדרך-עפר צדדית לכוון החוף. ליד פרדסי-חנה הורידו את אנוש. הוא היה חייב למישהו 30 ל"י. הוא ביקש לקבל אותם במקום. זרקו לו חבילה של 100 ל"י. הוא לקח רק 30 ואת השאר החזיר.

הגיפ המשיך עד לדיונות של שפתיים. שם נקבר שק הכסף בחזל. הגיפ הועמד מתחת לגבעת-חזול. תוך שבוע הוא הפך בעצמו לגבעה. הכסף הוצא ונמסר לשמירה לאשה אחת. היא קיבלה לשמירה עשרת אלפים ל"י, החזירה רק תשעת אלפים. חלקו של כל אחד היה קצת פחות משלושת אלפים ל"י. אנוש וסקרופה קנו בכספת מונית ישנה.

זהו סיפורו של אחד מהמשתתפים בשוד הבנק בעפולה לפני שמונה שנים — שוד שהועלה עתה למרכז ההתענינות במדינה. הוא אינו סיפור של כשלון. אלא סיפור של הצלחה — סיפורו של אדם שהצליח להתגבר על עצמו ולהפוך אזרח מועיל לחברה. אולם יש בסיפור זה לקח לא רק לגבי אנוש עצמו, אלא גם לגבי החברה הישראלית כולה. הסיפור מוכיח, שבפרשה זו היא עמדה בפני מבחן בגרות — ועברה אותו. תגובות האדם ברחוב, או אלה של מכריו של אנוש, מעידות על כך. מאז התפרסמה הפרשה, לא נשמע גם קול אחד שטען, כי יש להעמיד עתה את אנוש לדין על אשר אירע לפני שמונה שנים — דבר המוכיח כי המושג

אמא היתה שלי. כתבתי לה מכתב שעד היום היא שומרת אותו, בו הסברתי לה כמה היא אם טובה ומסורה. מקרים כאלה חזרו ונשנו בחיי תכופות. כשהייתי מאבד יחס, הייתי מתפש אותו חזרה באופן תת-הכרתי על ידי תאוונה. תמיד אחרי תאוונה היתה אבא שלי.

★ ★ ★

כאשר פרצה מלחמת העצמאות חידש אנוש את קשריו עם הארץ. הוא עלה על אלטילנה, כשזו היתה עוד בארצות-הברית, שימש עליה קצין ראשון, כשיטסקה בהטענת מטענים בין ארצות דרום-אמריקה, לפני צאתה לארץ. אחר כך עבר לאירופה, עבד בשירות עליה ב"י. הוא שימש כנווט במטוסים דרומנועיים שססו בקו צ'כוסלובקיה-ישראל, הביאו נשק למחששות.

יותר מאוחר פגש בו מי שהפך אחר כך למפקד חיל-הים, אלוף מרכזי לימון, שהכירו כימאי, גייס אותו לחיל-הים. אנוש זכה לדרגת סרן, קיבל פקוד על האניה אילת, שהייתה קודם שוברת-קרח, השתתף בהפגזת-סיוע של כפרי חוף-הכרמל הערביים. אחר כך היה מפקד בית-הספר לסירונטים של חיל-הים ומפקדה של אנית העץ הגוררת התג האפור, שטבעה, אחרי שירד ממנה, בעת שהובלה לתיקונים בתורכיה. אחרי המלחמה, השתחרר, עלה לדרגת קצין ראשון על אנית-הסחר הישראלית. הוא היה באניה עתיד, שנעלתה על שרטון במיצרי הדרדנלים, ובשנת 1950, היה באניה מסדה (העולם הזה 651, 952, 1129). בכסף הפיצויים שקיבל, רכשו מלחי האניה, שהיו חברי קואופרטיב, ספינה אחרת בשם השלושה. כעבור שנה הואשם אנוש באחריות לטביעת שלוש מאנשי מסדה, הועמד לדין, נשאר מרותק לחוף, הורשע וזוכה בערעור.

★ ★ ★

מושג רך במכונית

י שבתי בבית הנורי בחדרה וכתבתי מכתב לאחד מחברי הטובים בארצות-הברית, בביתו שהייתי בעת שהייתי באמריקה, ואותו לא ראיתי מזה ארבע שנים. לא שמעתי עליו דבר תוך תקופה זו ולא היה שום קשר בינינו. אולם הרגשתי צורך פנימי לכתוב לו. הייתי מוכרח לכתוב למישהו שיקבל אותי. בבית, בכל חדרה, לא היה לי מישהו שאליו אוכל לפנות. כשהגעתי הביתה, הציע לי אבא עזרה. עניתי לו בקרירות: אל תדאג, הכל יהיה בסדר, איני זקוק למאומה. לא יכולתי לספר למישהו את אשר עם לבי, מפני שלא הבינו? אולי, אבל גם מפני שהרגשתי מוכה, כה מוכה וקטן עד שהיה ברור לי שאיני זקוק לשום עזרה.

כתבתי לאייק, זה שם חברי בניו-יורק, על הקואופרטיב. ספרתי לו שקנינו אניה ושריכנו להצליח, לו היתה הממ" שלה מקציבה לנו מטבע זה. שכתתי את כל זעמי על המדינה. כאשר בחרו בי חברי הקואופרטיב להיות למוכרי, היתה הרגשתי נפלאה. לא מפני שרציתי בתואר או לשבת בחוף, אלא משום שהרגשתי שחבריו תנו לי יחס, רצו בי ובחרו בי רק לעתים רחוקות ונתקו, הרגשתי באמת שמישהו רוצה בי.

והנה הגענו לנמל הבית, חיפה. ואז נפלתי שוב. נפילה שבתרגומי שלי פרושה: הרגשתי אבדן היחס וידיעה עד כמה בלתי רצוי אני. האדם שהייתי צריך להחליפו בתור מוכרי, כתב מכתב להורי הטובים בחסדה בנו הלשון: כיצד אפשר לתת לאדם שהיה אשם במות בניכם להיות מוכרי הקואופרטיב? רטיב המנצח את שמם? והתורים פעלו ופגרו לתבועה הכללית. וזה, שנה וחצי לאחר טביעת מסדה, שנה אחרי שועדת החקירה הוציאה מסקנותיה.

כתבתי לאייק חברי, לא סיפרתי שהוציאני מהקואופרטיב לחופשה ללא-תשלום. לא כתבתי לו שמשפלים בעריכת משפט נגדי. שכתתי את חמתי על המדינה וספרתי לו שאני רוצה לנסוע מאז — לברוח כמו תמיד מהמקום שלא קיבלוני.

יצאתי לרחוב. ברחוב בחדרה פתח לי מישהו את דלת המכונית שלו ואמר: הכנס. נכנסתי וישבתי, הוא חיך אלי וקיבלני. היה לי טוב. מישהו עם אוטו רכב זה שאשכ לידו. „אתה זוכר אותי?“ שאל בתחילה, „רציתי פעם לעלות על אניה בחיל-הים ולא קיבלתי אותי.“

לא זוכר, השבתי לו ונלחצתי לכסא. לא רציתי לצאת מהאוטו במקום שהיה טוב. „כן“, אמר האיש. „רציתי לעלות לאניה שלך ואמרת לי שצריך לסדר את ההעברה במטה חיל-הים. ואני הסתלקתי. אתה זוכר?“

הטון של דבריו היה טון מקבל ורך. נזכרתי במה שהיה, „אה, כן“, אמרתי. „לא יכולתי לעשות אחרת. יש דרך מקובלת לכך.“ השיחה שטפה בינינו. הוא קיבלני יפה, הקשיב לסיפורי. גם הוא רצה לנסוע. גם הוא היה פעם ימאי.

התחלנו לדבר על פירוטים מודרנים, על החיים הטובים שם, בחוף-לארץ, על הכסף הרב שאפשר להרויח שם, על החיים שאי-אפשר לחיותם בחדרה. אבל לכל זה היה דרוש כסף לפחות בהתחלה. לי לא היתה פרוטה. שלמתי בקושי את אלף הלירות כדמי המניה בקואופרטיב. אבל לו היה